

3. Pa tudi od tistih, kateri se ti kažejo naj bolje prijatelje, se ne daj zapeljati; nikar jim precej vsega ne zaupaj, in ne bodi preodkritoserčen. Mnogo se jih je že tako hudo opeklo, in so to celo svoje življenje britko obžalovali; tudi bratovščine z nikomur prezkodaj ne sklepaj! Ne boj se, da si boš kaj škodoval, ako si lepo moder in ponižen. Pomisli pa tudi, da je vedno boljše za te, če si vsem vse, pa nikomur kaj posebnega.

4. Do učencev bodi sicer prijazen, vendar ne preprijazen. Koristnejše je za te, ako se učencem koj od začetka ves prav ne pokažeš, da ne vedo pri čem da so, — kakor pa, ako se jim koj vsega razodeneš, in jih svoje ljubezni in prijaznosti zagotavljaš, ter obljubuješ vse mehkeje ž njimi ravnati od prejšnjega učitelja i. t. d. Sej ne veš, ali so tvoje ljubezni in prijaznosti vredni, in ali bi tvoja mehkoča več ne škodovala, kakor koristila, posebno, ako so bili poprej bolj ojstro strahovani. Boljše je, če se teden za tednom prijazno eden drugemu vedno bolj bližate. Tako modro ravnanje in obotavljenje ti bo pridobilo veljavo in spoštovanje pri vseh pametnih ljudeh, ako vidijo, da si dobro in premišljeno začel svojo službo.

5. Sploh pa bodi do vseh prijazen in priljuden, ne pa prevzeten ali sirov, pa tudi ne prezaupljiv. Vselej dobro premisli, prej ko si prijatla zbereš (ako ne moreš biti brez njega), ako si pa dobil pravega in zvestega prijatla, vari ga, kakor svoje oko; pa vendar ne pozabi, da je zmota kratka, dolgo — pa kesanje.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XL.

K. Ta je pa prehuda! Zaušnica moja — koga bi bila zadela? In — „Anmassung in der jüngsten Zeit“ — tega zase ohraniti ne morem. Tovarš, pomagaj!

Tovarš. To ste pravi Poljaki! Terdi Slovenci — pa vendar čutite že nevidne zaušnice! Da se vidoma ne sprimate, ustavim za leto vaše posvétovanja nekaj tudi za to, ker ste v svojem razgovarjanji o glasoviti nemški knjigi slovenskega pisanja dospeli do novega poglavja, nekaj pa, ker ravno zdaj gredo učenci spet na delo, in nama Jezičnik hudo hudo utegne očitati predolge počitnice. Čas je, dragi Učenec! da začneva, kjer sva jela praznovati.

Učenc. Mirno sva se pogovarjala o prestarih časih, kedar je knez slovenskega naroda bil duhoven ali svetjenik in knjižnik, kakor spričuje Rački (Pismo slov. str. 48).

T. In v knjigi sv. Cyr. i Meth. I. piše: „U prestaro doba knez naroda ili puka bješe ujedno svetjenik; s toga u česk. i poljsk. dosada kněz = ksiądz znamenuje svetjenika“. — Imeli so Slovenci nekdanj svoje države in svoje narodne vladarje, vélike kneze in župane, dokler si niso dobili kraljev, carjev ali cesarjev itd. Dolgo je bila pri njih sklenjena duhovska in deželjska oblast, in kakor knez *), tako jim je tudi župan bil silo imenitna oseba.

U. Knez Slovencev sedaj ni tolikanj v navadi, župan je pa znan v vsaki vasi. Zdi se mi vendar, da je nekdanj imel več oblasti in več veljave. Ni davno, kar sem bral, da so nekateri srenjski predstojniki se tega imena celó branili, čes, da so bili župani grajšinski beriči, ki so tlako napovedovali, tlačane k delu priganjali, novince k žolnirjem lovili itd!

T. Pa jim je „Slovenec“ tudi povedal, da so bili to le grajšinski župani, ne pa občinski ali narodni.

U. Stara pisma nam pričajo, piše „Slovenec“ (l. 1865. št. 14) o imenu „župan“, da so pri naših slovenskih predstarih „župani“ močno sloveli, bili so tisti gospodje, ki so s kraljem in z vojvodi v prvi zbornici sedeli in postave delali za celo domovino. Pri nas v Avstriji v prvi zbornici sedijo sami principi, kardinali, knezi in škofi in še malo drugih najslavnejših mož. Tem enaki so bili „župani“. Zatorej se na Hervaškem še naše dni „Obergespann“ imenuje „nadžupan“, in ima skorej kraljevsko oblast.

Nasprotniki naši so nam pokvarili vsa imena: „kordevom“ in beričem so rekali župani, da bi naše ljudi in naš jezik prav na sramoto postavili. Nasprotniki naši v nekaterih krajih še zdaj tako počenjajo in naše ljudi motijo. Pa vendar ti žalostni časi za nas Slovence so večí del že minuli, naš jezik se spet k česti vzdiguje, naše slovenske naprave se spet oživljajo in

*) Zastran obrazila *ez* vid. Glasnik X. 12, kjer naš Davorin pravi, da suffix *ez es*, p. v besedah: knez, lemez, gavez, palež ni tuj, ampak domač in se vjema z litevsk. ingas, let. égs, in tudi v prvoethični dobi slovanščine se je glasil engis, égis — engs — égs; pozneje: eg', primeri: kneg' in knez' dalje žensko kneginja, ktera beseda ni kje iz: cuning izposojena, temuč obče blago indoevropsčine itd.

tudi stara imena naših pervakov in velikašev bojo spet k česti in v navado prišle. Mi, ki vemo in poznamo sramotno ime „župan“, pomerli bomo in prostor naredili našej mladini, ktera od tistih krivih in osramotenih „županov“ in „beričev“ nič ne bode več vedela, in ne bode jih poznala. Izrejena in podučena bode naša mladina v domačem, slovenskem duhu, poznala bode naših starodavnih pravih županov mogočno oblast in slavno visoko stopinjo, in — morebiti da tistih časov še mi doživimo, da naši srenjski prejšpostavljeni ne bojo le neki ponižni pomagavci c. k. okrajnih predstojnikov, in da se ne bojo imenovali srenjski predstojniki alj „Bürgermeisteri“, ali pa clo, kakor se tudi sliši, „Purkelmastri“, ampak da bojo pravi in veljavni korenjaki in velikaši, pravi stari „župani“, po starem imenu, po stari oblasti in stari slavi. Tedaj bojo naši srenjski predstojniki imena „župan“ veseli in ponosni“.

XLI.

U. Ker so slovenski župani bili in morebiti spet bodo tolikanj imenitne osebe, je pač vredno, da se tanje pomeniva o pravem in prvotnem pomenu besede „župan“ in nje različnem pisanji.

T. Da je župan razlagati iz besede župa, to se vé. Miklosič ima morebiti vse različne pomene njene, ker piše: župa stsl. regio, nsl. župa gemeindecongress wochein croat. župa familia luč. serb. župa regio, paroecia, populus stul. cf. nsl. župnica pratum silvae adiacens et croat. župnik parochus serb. župa terra aprica vuk. župan calidus stul. — Razun tega je pisal o prvotnem pomenu besede župan naš Davorin v Novic. I. 1864.

U. Ondi kaže, da župa, zupa izvirno pomenja: prisojno zemljo (po Vuku „ein sonniges Land, wo entweder kein Schnee fällt, oder der gefallene gleich wieder schmilzt“, terra aprica), v sanskr. gup urere, stsl. župišče sepulcrum —, in župan, župnik, zupan pa lastnika prisojne zemlje. In v opombi k unemu sostavku pravi: V pomenu „topel, goreč“ še najdemo jugoslov. župan callidus, in sicer pri Stulli-tu. Kdor pa je imel mnogo žup — terrae apricae — regionis apricae, je lahko dosti ljudi preredit, zato hrv. srbska župa familia, domesticci — domača čeljad, vojska. V staropruščini nahajamo: supūni, mater familias, litevski župonė idem etc. —

T. Posebno pomenljivo je, kar piše o tem učeni J. Grimm v Vukovi serbski slovnici str. II: »Das gothische *siponeis* (*μαθητής*) war bisher in der deutschen Sprache unerklärlich; wie wenn es das gleich dunkle slav. župan wäre? Der Begriff von Jünger berührt sich mit dem von Junker (junger Herr) nobilis, domicellus, nachgeborener Herr? so wie Frau; Fräulein mit Edelfrau. Bloss die Südslaven haben župan (croat. špan; woraus ungar. ispan und deutsch Gespann); die Westslaven allein pan (dominus, nobilis), vgl. poln. panna (virgo); lith. pónas (Herr), ponátis (junger Herr), župponė (Frau); altpreuss. supuni (Frau). Die romanischen Sprachen bildeten aus dem entgegengesetzten senior, seigneur denselben Begriff von Herr. — Der liththauische Sprachstamm hat zwar eignen Grund, aber auch Gemeinschaft mit Gothen und Slaven, die auf sehr frühe Zeit weist; einen Beleg bietet das letzte Beispiel«.

U. Ker pa je župan tudi opravljal srenjske (občinske) in kultne (bogočastne) zadeve, med ktere tudi spadajo pogrebščine, pravi dalje Terstenjak, je tedaj poznamovanje: župan, župnik obveljalo v pomenu: oblastnik, vladika — posvetni in duhovni predstojnik.

T. In sicer župan posvetni, župnik pa duhovni predstojnik. — Ker so o pomenu besede župan mnogi že pisarili, pogovoriva se midva o njej še nekoliko!

XLII.

T. Da molčim o besedi župa t. j. Suppe, šupa t. j. Schoppen cf. gr. *σύνια*, župan-ec t. j. Schuhfleck (in sustentaculum quasi — Marko), povém le, da v severoslov. p. čes. polj. rus. je župan dolga, verhnja suknja itd.

U. Po tem takem je župan ali špan, kateri da časi kako dobro župo ali juho, vzame pod šupo ali streho, zašije s kerpo čevalj, ali sicer človeka pokrije!! —

T. Kar vém, je prvi razlagal ime župan Popović (Untersuch. v. Meere II, 71) iz hebr. sub t. j. star in slov. pan t. j. gospod; od tod morebiti subpan ali suppan (alter, grauer Herr, starosta, starašina), in po tem bi bil preveč pisal o Slovenih nekdanji Konstantin: „Principes hae gentes non habent, praeter Zupanos senes, quemadmodum etiam reliqui populi“. De adm. imp. c. 52.

Kakor Linhart pripoveduje v svoji jugoslov. zgodovini, je razlagal Dobner ime župani iz *zu* in *pan* t. j. condomini; Anton iz *sud* t. j. sodba (das Gericht); on sam misli, da je morebiti iz zvali, *sov*—*sov* (Ruf, Einladung), *sovpan* (der

rufende Herr, der Aufbieter des Volks zu irgend einer gemeinschaftl. Unternehmung) itd. Markovič naš pravi: f hupán et fupán a rad. hebr. sub — canescere et slav. pan (dominus), sub-condominus cf. Schulze, Schöpfe, Chef (Gloss. slav.).

Slovénili so prej nemški Amt — župa, in Amtmann = župan; in bili so celo taki, kateri so to besedo izpeljevali iz sub-amt! V starih spisih se bere kej različno: *Zovnárog*, cuppan, zuppan, zupan, jupan, jopan, sopan, shopan itd. — Dobrovský mēni, da je pan gotovska beseda fana, in da je jopan iz bavarskega, koroškega narečja, v katerem so djali žopan — župan, kakor Žid t. j. Jud (v. Slavin), in v pismu do našega Vodnika pravi, da besedo shopán pustimo Nemcem (Schöppe, cf. Schöppel — Schöppl, Assessor, Beisitzer, Schöpfe, Schöffe, Scheffe od schaffen, schöpfen = Rath, Recht vid. Adelung.)

U. In kaj uči Miklosič?

T. „Župan — mal' velik' županja uxor župani; ž'panj adj. serb. župan croat. župnik parochus, magy. ispán, unde slav. quibusdam špan habd. villicus . . goth. siponeis discipulus. Grimm. gram. 2. 180^a.

P a š n i k.

Učitelj in sv. pismo. Sv. pismo je knjiga vseh knjig. Naj bo tudi učitelju naj imenitnejša knjiga.

Sv. pismo poterjuje učenika v verskem in nravnem življenji, mu bistri pamet, mehčá serce in voljo, pa mu je tudi zvesti kašipot in svētnik v njegovem posebnem poklicu.

Učitelj je učenik in rejnik, in za ta dvojni posel najde dosti zlatih nauk v sv. pismu.

Prepričajmo se nekoliko tega. Bog sam je verhovni in prvi rejnik in izobraževavec človeškega rodu. On odgojuje in vodi cele narode in ljudstva; odgojuje in izobražuje pa tudi posamesnega človeka.

V sv. pismu se to naj lepše pokaže. Zgodbe in nauki v sv. pismu stare in nove zaveze nam kažejo, kako je Bog vodil in izrejeval človeka od njegovih mladih nog, od prvega Adama noter do moških let do drugega Adama — do zveličarja. Kdor tedaj ljudi uči in vodi, posnema Bogá. Kje pa se more